

Protective Effect of Selenium-enriched Saccharomyces cerevisiae Cell Wall on In Vitro Fertilization in Adult Male Rats under Chronic Immobilization Stress

Sanaz Yousefi¹,
Gholamreza Najafi²,
Vahid Nejati³,
Amir Tukmechi⁴

¹ MSc Student in Embryology and Histology, Faculty of Science, Urmia University, Urmia, Iran

² Assistant Professor, Department of Anatomy and Embryology, Faculty of Veterinary Medicine, Urmia University, Urmia, Iran

³ Associate Professor, Department of Biology, Faculty of Science, Urmia University, Urmia, Iran

⁴ Assistant Professor, Department of Microbiology, Faculty of Veterinary Medicine, Urmia University, Urmia, Iran

(Received August 1, 2015 Accepted October 19, 2015)

Abstract

Background and purpose: Stress is one of the decisive factors in infertility, which can interfere with spermatogenesis and reduce spermatozoa. Considering the immobilization stress-induced infertility disorders, this study aimed at examining the protective effect of selenium yeast cell wall (as an antioxidant) on in vitro fertilizing ability following immobilization stress in adult male rats.

Materials and methods: In an experimental study, 32 male adult rats were divided into 4 groups (n= 8 per group) including controls, stress, stress + cell wall of yeast (*Saccharomyces cerevisiae*) enriched with selenium (SECW) and a SECW group without inducing stress. To induce stress, the rats were immobilized in restraint device for 42 days 2hrs per day. The SECW (5×10^8 CFU/ml) +268µg/gr SE were orally administrated for 42 days. Afterwards, the sperm samples were collected for in-vitro fertilization (IVF). Moreover, malondialdehyde (MDA) concentration in testicular tissue was assessed in all groups.

Results: Immobilization stress significantly reduced the percentage of zygote, two-cell embryos, blastocyst, hatched embryos and increased MDA levels compared to the control group ($P < 0.05$). In the SECW+stress all parameters of fertilization and embryos development increased significantly ($P < 0.05$) except the percentage of zygote compared to the stress group. Administration of SECW+ stress, significantly decreased the level of MDA tissue compared to the stress group ($P < 0.05$).

Conclusion: Immobilization stress was proved to have harmful effects on fertility, therefore, SECW that has antioxidant compounds could inhibit oxygen free radicals thereby, increasing fertilization and fertility potential.

Keywords: Stress, *Saccharomyces cerevisiae*, Selenium, In vitro fertilization

مطالعه اثر محافظتی دیواره سلولی مخمر ساکارومایسس سرویزیه (*Saccharomyces cerevisiae*) غنی شده با سلنیوم بر روی توان باروری آزمایشگاهی در رت‌های نر بالغ تحت استرس بی‌حرکتی مزمن

ساناز یوسفی^۱
غلامرضا نجفی^۲
وحید نجاتی^۳
امیر توکمه چی^۴

چکیده

سابقه و هدف: استرس یکی از عوامل تعیین کننده در ناباروری می باشد، که می تواند باعث اختلال در اسپرماتوژنز، کاهش اسپرماتوزوآ و عدم لقاح شود. با توجه به اختلالات ناباروری ناشی از استرس بی حرکتی، هدف از این مطالعه اثرات محافظتی دیواره سلولی مخمر ساکارومایسس سرویزیه غنی شده با سلنیوم، به عنوان آنتی اکسیدان، بر روی توان باروری آزمایشگاهی متعاقب استرس بی حرکتی مزمن در رت‌های نر بالغ می باشد.

مواد و روش‌ها: در این مطالعه تجربی، ۳۲ رت نر بالغ به ۴ گروه ۸ تایی کنترل، استرس، استرس به همراه دیواره مخمر (ساکارومایسس سرویزیه) غنی شده با سلنیوم (SECW) و گروه SECW بدون القاء استرس تقسیم بندی شدند. استرس بی حرکتی با قرار دادن حیوانات در داخل دستگاه رست رینر روزی ۲ ساعت به مدت ۴۲ روز القاء شد. SECW با تراکم 5×10^8 CFU/ml و دوز $286 \mu\text{g/gr}$ به صورت گاوژ تا ۴۲ روز تجویز شد. سپس نمونه‌های اسپرم برای لقاح داخل آزمایشگاهی استفاده شده و میزان مالون دی آلدئید (MDA) بیضه تمامی گروه‌ها مورد ارزیابی قرار گرفت.

یافته‌ها: استرس بی حرکتی در مقایسه با گروه کنترل به شکل معنی داری ($p < 0/05$) باعث کاهش درصد زیگوت، جنین‌های دو سلولی، بلاستوسیست و هیچ شده و افزایش سطح MDA شد. تجویز SECW به همراه استرس تمامی پارامترهای مرتبط با لقاح و رشد جنین‌ها را نسبت به گروه استرس افزایش داد که این افزایش به جز درصد زیگوت معنی دار ($p < 0/05$) بوده است. هم چنین، تجویز SECW به همراه استرس، سطح MDA بافتی را در مقایسه با گروه استرس کاهش داد ($p < 0/05$).

استنتاج: با توجه به اثرات تخریبی استرس بی حرکتی بر توان باروری، SECW به سبب دارا بودن ترکیبات آنتی اکسیدانی و قابلیت مهار رادیکال‌های آزاد اکسیژن، می تواند موجب افزایش لقاح و توان باروری شود.

واژه های کلیدی: استرس، ساکارومایسس سرویزیه، سلنیوم، لقاح آزمایشگاهی

مقدمه

شدن افراد با استرس در زندگی، باعث آشفتگی تعادل فیزیولوژیکی و روانی می شود (۱).

استرس تبدیل به بخش جدایی ناپذیر از وضعیت بشر در سراسر جهان شده است. به احتمال زیاد روبرو

E-mail: g.najafi2006@yahoo.com

مؤلف مسئول: غلامرضا نجفی - ارومیه: دانشکده دامپزشکی، گروه علوم پایه

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد بافت شناسی و جنین شناسی، دانشکده علوم، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران

۲. استادیار، گروه آناتومی و جنین شناسی، دانشکده دامپزشکی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران

۳. دانشیار، گروه زیست شناسی، دانشکده علوم، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران

۴. استادیار، گروه میکروبیولوژی، دانشکده دامپزشکی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۵/۱۰ تاریخ ارجاع جهت اصلاحات: ۱۳۹۴/۵/۱۹ تاریخ تصویب: ۱۳۹۴/۷/۲۷

عوامل استرس‌زا را می‌توان به ۳ دسته کلی تقسیم کرد: ۱- فیزیکی (محدودیت، شوک پا و ورزش)، ۲- روانی (انزوا، ترس و اضطراب یا سرخوردگی‌های روانی) ۳- متابولیکی (قرار گرفتن در معرض گرما، هیپوگلیسمی و خونریزی) (۲). استرس بی‌حرکتی یکی از روش‌های آسان و مناسب برای القا هر دو نوع استرس فیزیکی و روانی می‌باشد که در نتیجه آن حرکت محدود شده و در مدل‌های حیوانی قابل اجرا است (۳). در موجودات مختلف، بی‌حرکتی در دو شکل حاد و مزمن به عنوان استرسی تلقی می‌گردد که می‌تواند اثرات گوناگونی بر فیزیولوژی جانوران در حوزه‌های رشد، نمو و عملکرد فیزیولوژیک هیپوتالاموس، هیپوفیز، آدرنال و غده تیروئید داشته باشد (۴، ۵). این نوع استرس باعث از دست رفتن سیالیت غشای اسپرما توزوآ می‌شود که برای حرکت اسپرم، امتزاج اسپرم و تخمک ضروری می‌باشد (۶). قرار گرفتن در معرض استرس‌های طولانی مدت، واکنش رادیکال‌های آزاد را القاء می‌کند که به نوبه‌ی خود به تغییرات زیان‌آور در غشای پروتئین‌ها، آنزیم‌ها و DNA منجر می‌شود (۷). هم‌چنین بر ترشح هورمون‌ها (مانند تستوسترون) تأثیر گذاشته، پراکسیداسیون لیپیدی را افزایش داده و هم‌چنین مواد آنتی‌اکسیدانی آندروژنی مانند گلوتاتیون (GSH) و ویتامین E را کاهش می‌دهد (۸، ۹). ناباروری یکی از مهم‌ترین مشکلات نسل جوان است که به طور متوسط در ۱۵-۱۰ درصد زوجین وجود دارد (۱۰). حدود ۴۰ درصد از ناباروری‌ها به علت وجود مشکل در مردان است که می‌توان به مهم‌ترین آن‌ها از جمله تعداد کم اسپرم، عدم تحرک کافی اسپرم، اسپرم‌های ناهنجار و بسته شدن مجاری انتقال اسپرم اشاره کرد. با این حال باروری مردان تحت تأثیر غذا و مواد مغذی بهبود می‌یابد (۱۱). استرس یکی از عوامل تعیین‌کننده در ناباروری می‌باشد (۱۲، ۱۳) که می‌تواند به دلیل اختلال در روند تولید اسپرم تحت تأثیر عوامل استرس‌زا ایجاد شود (۱۴). Mingoti و همکاران (۲۰۰۳) کاهش میزان

لقاح به دلیل استرس در موش‌های تحت آزمایش را گزارش کردند (۱۵). استرس موجب کاهش تولید اسپرم و به دنبال آن کاهش در تعداد لایه‌های زایای بالغ در بیضه و هم‌چنین کاهش اسپرما توزوآ و عدم لقاح می‌شود (۱۶). بنابراین، بررسی علل و عوامل ایجاد کننده ناباروری در مردان و چگونگی جلوگیری از ایجاد ناباروری در یک جامعه، به بیمارانی که از ناباروری رنج می‌برند، کمک کننده خواهد بود.

پروبیوتیک‌ها میکروارگانیسم‌های زنده و مشخصی هستند که در صورت مصرف در انسان یا حیوان، با اثر بر فلور میکروبی بدن باعث اعمال اثرات مفید بر سلامتی میزبان می‌شوند (۱۷، ۱۸). مخمرها به عنوان دسته‌ای از پروبیوتیک‌ها تقسیم‌بندی می‌شوند که ساکارومایسس سرویزیه، فارچ مخمری یوکاریوت و تک‌سلولی بوده و به عنوان یک مدل یوکاریوتی در زمینه‌های مختلف مثل زیست‌شناسی مولکولی، بیوتکنولوژی و علوم پزشکی به کار می‌رود. دیواره سلولی این مخمر از سه لایه اصلی و چهار ماکرومولکول عمده مانو پروتئین، بتا (۳-۱) گلوکان، بتا (۶-۱) گلوکان و کیتین ساخته شده که توسط پیوندهای کووالان به هم متصل شده‌اند (۱۹). دیواره سلولی مخمر ساکارومایسس سرویزیه منبع غنی از آنزیم‌ها، نوکلئوتیدهای آزاد، ویتامین‌های گروه B و آمینواسیدها بوده و حاوی بتاگلوکان می‌باشد. بتاگلوکان یک آنتی‌اکسیدان قوی بوده و در تقویت سیستم ایمنی بدن بسیار مؤثر است (۲۰). سلنیوم ماده غذایی کمیاب و ضروری برای انسان‌ها و حیوانات است که یک آنتی‌اکسیدان قوی محسوب می‌شود و در عین حال به عنوان کوفاکتور آنزیم گلوتاتیون پراکسیداز (GSH-PX) عمل می‌کند (۲۱). سلنیوم برای رشد و نمو طبیعی بیضه و اسپرما توزن در رت‌ها، موش‌های سوری و خوکچه ضروری است (۲۲-۲۴). هم‌چنین در ساخت سلنو پروتئین‌ها شرکت می‌کند که قسمت عمده‌ای از کپسول میتوکندری ناحیه میانی اسپرم را تشکیل داده است (۲۵). در بین اندام‌های تولیدمثلی، بیضه دارای

- ۱- گروه کنترل: در این گروه هیچ تیماری بر روی رت‌ها انجام نشده و تحت هیچ استرسی قرار نگرفتند.
- ۲- گروه استرس: در این گروه رت‌ها روزانه ۲ ساعت به مدت ۴۲ روز تحت استرس بی‌حرکتی قرار گرفتند.
- ۳- گروه SECW به همراه استرس: رت‌ها همزمان با القاء استرس، ۱ میلی‌لیتر SECW (با تراکم $10^8 \times 5$ CFU/ml) غنی شده با سلنیوم با دوز $286 \mu\text{g/gr}$ را به صورت گاوآژ (خوراکی) دریافت می‌نمودند.
- ۴- گروه SECW بدون استرس: در این گروه رت‌ها بدون القاء استرس بی‌حرکتی تنها SECW با شرایط مشابه با گروه سوم دریافت نمودند. متعاقب ۴۲ روز، نمونه‌های اسپرم و بافت بیضه برداشته شد.

روش القای استرس بی‌حرکتی

برای القاء استرس بی‌حرکتی از مهارکننده‌های مخصوص (دستگاه رست رینر) متناسب با اندازه رت‌ها، استفاده شد. به طوری که رت‌ها درون آن قابلیت حرکت را تا حد ممکن از دست می‌دهند. رت‌ها، روزانه به مدت ۲ ساعت درون این مهارکننده‌ها قرار گرفتند و تا حد امکان از تأثیر عوامل استرس‌زای دیگر مانند صدا، تغییرات نوری و دمایی جلوگیری به عمل آمد. پس از پایان استرس، حیوانات به قفس‌های خود برگردانده شدند (۲۷).

آماده‌سازی مخمر و غنی‌سازی با سلنیوم

مخمر مورد استفاده در این تحقیق از مرکز کلکسیون باکتری‌ها و قارچ‌های صنعتی ایران (PTCC5269) تهیه شد. هم‌چنین نمک سلنیت سدیم (Na_2SeO_3) از شرکت سیگما (آمریکا) تهیه گردید. غنی‌سازی مخمر بر اساس روش استاندارد Yin و همکاران (۲۰۱۰) انجام گرفت (۲۷). ابتدا محیط کشت مخمر YNB^۱، حاوی مخمر (۲ درصد) و K_2HPO_4

بالاترین غلظت سلنیوم می‌باشد که مقدار آن حتی از کبد نیز بیش‌تر است. غلظت سلنیوم نشان‌دهنده نقش محافظتی این عنصر کمیاب و آنزیم‌های مرتبط با آن در طی اسپرماتوزون می‌باشد (۲۶). کاهش غلظت سلنیوم احتمالاً اسپرماتوزوآ را نسبت به رادیکال‌های آزاد اکسیژن، آسیب‌پذیرتر می‌سازد (۲۱). استفاده از میکروارگانیسیم‌ها، به عنوان ناقل ریزمغذی‌ها ایده‌ی جدیدی است که برای نخستین بار توسط Suhajda و همکاران در سال ۲۰۰۰ پیشنهاد شد. ساکارومایسس سرویزیه کاربرد فراوانی در صنایع غذایی داشته و غنی‌سازی آن با سلنیوم برای تکمیل جیره‌های غذایی بسیار مفید می‌باشد (۲۶). با در نظر گرفتن اثرات سوء استرس بی‌حرکتی بر توان باروری و نقش بسیار پیچیده پراکسیداسیون لیپیدی ناشی از استرس اکسیداتیو در بافت بیضه، دیواره سلولی مخمر غنی شده با سلنیوم (SECW) به عنوان یک ترکیب آنتی‌اکسیدان در مطالعه حاضر مورد استفاده قرار گرفت. بنابراین در مطالعه حاضر سعی شد تا اثرات بهبود بخش SECW بر توان باروری، متعاقب القاء استرس بی‌حرکتی مورد ارزیابی قرار گیرد. در این راستا میزان مالون دی‌آلدئید (MDA) بافت بیضه به عنوان شاخص پراکسیداسیون لیپیدی ناشی از استرس اکسیداتیو نیز بررسی شد.

مواد و روش‌ها

در مطالعه حاضر، تعداد ۳۲ سررت نر بالغ با وزن متوسط 15 ± 180 گرم، از مرکز حیوانات آزمایشگاهی دانشکده علوم دانشگاه ارومیه تهیه شد و تحت شرایط ۱۲ ساعت روشنایی و ۱۲ ساعت تاریکی در دمای 22 ± 3 درجه سانتی‌گراد نگهداری و با ترکیبی از گندم، ذرت و پلیت تغذیه شدند. آب به صورت آزاد در اختیار آن‌ها قرار داده شد. در این مطالعه رت‌ها به طور تصادفی به ۴ گروه (۸ رت در هر گروه) زیر تقسیم شدند:

2. Yeast Nutrient broth

1. SECW =SeleniumCell Wall (Yeast cell wall enriched with selenium)

گرم، استرپتومايسين ۰/۰۵۰ گرم، لاکتات سدیم ۱/۹ میلی لیتر را در ۱۰۰ میلی لیتر آب سه بار تقطیر، حل کرده و سپس با استفاده از فیلتر ۰/۲۰ فیلتر نموده و تحت عنوان استوک A در داخل یخچال ۴ درجه سانتی گراد قرار داده شد.

استوک B: برای تهیه آن کلرید کلسیم به میزان ۰/۲۹۴ گرم و کلرید منیزیم ۰/۱۰۲ گرم را در ۱۰۰ میلی لیتر آب دو بار تقطیر حل نموده و بعد از فیلتر کردن در یخچال ۴ درجه سانتی گراد نگهداری گردید. در داخل یک فلاسک محیط کشت، ۱۰ میلی لیتر از استوک A و ۱۰ میلی لیتر از استوک B را ریخته و به آن ۰/۲۱۰ گرم بی کربنات سدیم، ۰/۰۰۵ گرم پیرووات سدیم، ۰/۰۱۴۶ گرم گلوتامین آل، ۲ میلی لیتر اسیدهای آمینه ضروری و ۱ میلی لیتر اسیدهای آمینه غیر ضروری اضافه نموده، سپس حجم آن را با استفاده از آب سه بار تقطیر به ۱۰۰ میلی لیتر رسانده و محیط را فیلتر و مورد استفاده قرار دادیم.

روش تهیه اسپرم

برای تهیه اسپرم، متعاقب آسان کشی رت های نر توسط کتامین، پوست ناحیه شکمی با اتانول ۷۰ درصد استریل گردید. پس از ایجاد برش در ناحیه شکم، دم اپیدیدیم از بیضه جدا شده و بعد از چند برش در آن، به اپندورف استریل حاوی یک میلی لیتر محیط کشت mR1CEM تخلیه، سپس به انکوباتور کشتی سلولی با CO₂ ۵ درصد و دمای ۳۷ درجه سانتی گراد منتقل شد. بعد از گذشت ۶۰ دقیقه، اسپرم ها استحصال شده در محیط کشت، برای لقاح تخمک ها استفاده گردید.

روش تخمک گیری و لقاح داخل آزمایشگاهی

ابتدا به هر کدام از رت های ماده بالغ، ۲۵ واحد بین المللی گنادوتروپین سرم مادبان آبتن (PMSG) به شکل داخل صفاقی تزریق گردید. ۵۴ ساعت بعد از تزریق PMSG به هر موش صحرایی، ۱۵ واحد بین المللی

(۱ درصد) تهیه و pH آن برابر با ۸/۵ تنظیم شد. پس از آن، به دو ظرف مجزای حاوی ۹۰ ml محیط کشت در شرایط استریل، ۱۰ mg مخمر افزوده و اجازه داده شد تا مخمر در دمای ۲۷/۴ درجه سانتی گراد به مدت ۱۲ ساعت در انکوباتور شیکردار رشد نماید. بعد از ۱۲ ساعت، مقدار ۹۰ μl سلنیت سدیم با غلظت ۱۰ mg/ml، به یکی از محیط های کشت اضافه شد و به مدت ۴۸ ساعت انکوباسیون در شرایط قبلی انجام گرفت (۲۹). جهت اندازه گیری میزان سلنیوم دیواره سلولی مخمر از روش جذب اتمی استفاده شد.

تهیه دیواره سلولی

جهت تهیه دیواره سلولی مخمر به طور خلاصه، ابتدا مخمر به صورت جداگانه در ۱۰ میلی لیتر محیط کشت به مدت ۲۴-۴۸ ساعت در شرایط هوازی و دمای ۳۷ درجه سانتی گراد کشت داده شد. پس از رشد، محیط کشت به مدت ۱۵ دقیقه با دور ۳۵۰۰ rpm و در دمای ۴ درجه سانتی گراد سانتریفیوژ گردید و رسوب حاصل دو مرتبه با بافر فسفات ۰/۱ مولار و pH برابر ۶/۹ شستشو داده شد. رسوب به دست آمده به مدت یک شبانه روز در سرمای ۸۰- درجه سانتی گراد نگهداری شد. سپس مخمر به روش Freez-Thaw لیز شد. در مرحله بعد، عمل خرد کردن در کنار یخ، توسط دستگاه سونیکاتور (Tomy-Japan) انجام گرفت. در انتها نمونه ها به مدت ۳۰ دقیقه و در دمای ۴ درجه سانتی گراد با دور ۱۵۰۰۰ rpm سانتریفیوژ گردیدند. محلول رویی به عنوان عصاره سیتوپلاسمی جدا شده و رسوب حاصل نیز به عنوان دیواره سلولی جدا گردید. سپس دیواره ها به مدت یک شبانه روز داخل دستگاه انجماد خشک (Freeze drier) قرار داده شد تا خشک شوند (۲۹).

طرز تهیه محیط کشت اختصاصی برای جنین رت (mR1CEM, 1-cell rat embryos culture medium):

استوک A: کلرید سدیم ۴۲/۶ گرم، کلرید پتاسیم ۲۳۹/۰ گرم، گلوکز ۳۵۲/۱ گرم، پنی سیلین جی ۰/۰۷۵

1. Pregnant serum gonadotropin (PMSG)

محاسبه گردید و میزان پروتئین نمونه‌ها نیز بر اساس روش لوری مورد اندازه‌گیری قرار گرفت و در نهایت مقدار MDA بافت بیضه به صورت نانومول در هر میلی‌گرم پروتئین بیان شد (۳۱،۳۰).

روش آماری

در این تحقیق از نرم‌افزار آماری SPSS نسخه ۲۰ استفاده شد. داده‌ها توسط آزمون آنالیز واریانس یک‌طرفه و تست دانکن مورد تحلیل و تجزیه قرار گرفتند. هم‌چنین اختلاف میانگین داده‌ها در سطح ۰/۰۵ معنی‌دار در نظر گرفته شدند.

یافته‌ها

بررسی قابلیت باروری آزمایشگاهی

درصد جنین‌های لقاح یافته

جدول شماره ۱، درصد زیگوت‌های حاصل از لقاح در گروه‌های مختلف را نشان می‌دهد. نتایج نشان داد که درصد لقاح در گروهی که تحت تأثیر استرس قرار گرفته بود، کاهش معنی‌داری را نسبت به گروه کنترل و SECW نشان داد ($p < 0/05$). در حالی که درصد لقاح در گروه استرس به همراه SECW افزایش یافته ولی هیچ‌گونه تفاوت معنی‌داری با گروه استرس نداشت ($p < 0/05$) و هیچ‌گونه تفاوت معنی‌داری بین گروه SECW بدون استرس با گروه کنترل مشاهده نشد ($p < 0/05$).

جدول شماره ۱: مقایسه میانگین پارامترهای درصد زیگوت، درصد جنین‌های دو سلولی، درصد بلاستوسیست‌ها، درصد جنین‌های هج شده در گروه‌های مورد مطالعه در رت‌های نر بالغ

گروه‌های مورد مطالعه	درصد زیگوت	درصد جنین‌های دو سلولی	درصد بلاستوسیست‌ها	درصد جنین‌های هج شده
کنترل	87/45±1/25 ^a	85/44±3/44 ^a	71/61±0/88 ^a	71/98±3/02 ^a
SECW	84/95±1/08 ^a	85/88±0/64 ^a	72/94±3/71 ^a	70/89±1/33 ^a
استرس	72/51±1 ^b	63/21±2/69 ^b	55/91±0/84 ^b	51/65±4/6 ^b
به همراه استرس SECW	76/50±1/5 ^b	75/27±0/92 ^c	67/29±1/67 ^a	65/14±1/51 ^a

حروف لاتین غیر مشابه نشان دهنده اختلاف معنی‌دار بین گروه‌ها در هر ستون می‌باشد ($p < 0/05$). داده‌ها بر حسب Mean ± SD نشان داده شده‌اند.

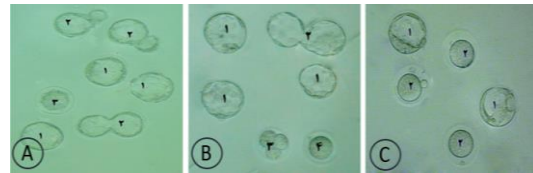
هورمون HCG، به شکل داخل صفاقی تزریق شد. متعاقباً ۱۲ الی ۱۴ ساعت، رت‌ها- به روشی که در بالا اشاره شد- آسان‌کشی شدند. اویداکت به همراه قسمت کوچکی از شاخ رحم به محیط کشت mRICEM انتقال یافت. تخمک‌ها از آمپول اویداکت برداشته شدند و پس از شست و شو با محیط mRICEM، به قطرات لقاح ۵۰۰ میکرولیتری در زیر روغن معدنی حاوی محیط کشت mRICEM منتقل شدند. سپس اسپرم‌هایی که مرحله ظرفیت‌یابی را طی نموده بودند، به تعداد یک میلیون به ازای هر میلی‌لیتر محیط کشت به قطرات محیط کشت افزوده شد. عمل لقاح حدود ۴ تا ۶ ساعت پس از اضافه کردن اسپرم‌ها با مشاهده دو پیش‌هسته نر و ماده مورد ارزیابی قرار گرفت. زیگوت‌ها بعد از شست و شو، به محیط کشت تازه‌ای منتقل شد و ۲۴ ساعت بعد از لقاح، درصد جنین‌های دو سلولی مورد ارزیابی قرار گرفت. سپس در روزهای ۴ و ۵، درصد بلاستوسیست‌ها و جنین‌های هج شده ارزیابی شد.

اندازه‌گیری میزان مالون دی‌آلدئید (MDA) در بافت بیضه

جهت تعیین میزان پراکسیداسیون لیپیدی، مقدار تولید MDA در بافت بیضه با استفاده از واکنش اسید تیوباریبی توریک (TBA) مورد اندازه‌گیری قرار گرفت. برای این منظور ۰/۲-۰/۳ گرم از نمونه‌ها در کلرید پتاسیم خنک (mM150)، هموزن شد و سپس ترکیب حاصل در ۳۰۰۰ دور به مدت ۱۰ دقیقه سانتریفیوژ گردید. ۰/۵ میلی‌لیتر از ماده رویی با ۳ میلی‌لیتر اسید فسفریک (1% V/V) مخلوط شده، پس از مخلوط شدن توسط ورتکس، ۱ میلی‌لیتر TBA 6.7 g/L به نمونه‌ها اضافه شد. نمونه‌ها برای مدت ۴۵ دقیقه در دمای ۱۰۰ درجه سانتی‌گراد قرار گرفته، سپس در یخ سرد شدند. پس از افزودن ۳ میلی‌لیتر انبوتانول، نمونه‌ها مجدداً به مدت ۱۰ دقیقه در دور ۳۰۰۰ سانتریفیوژ شدند. مقدار جذب ماده رویی به وسیله اسپکتوفتومتری در ۵۳۲ نانومتر بر اساس منحنی کالیبراسیون استاندارد MDA

درصد جنین‌های دو سلولی حاصل از زیگوت‌ها

در جدول شماره ۱، درصد جنین‌های دو سلولی حاصل از زیگوت‌ها در گروه‌های مختلف نشان داده شده است. نتایج این مطالعه نشان داده که در گروه استرس، درصد جنین‌های دو سلولی کاهش معنی‌داری را در مقایسه با گروه‌های کنترل و SECW ($p < 0/05$) از خود نشان می‌دهد. در گروه استرس به همراه SECW افزایش معنی‌داری در درصد جنین‌های دو سلولی در مقایسه با گروه استرس وجود دارد ($p < 0/05$) و هیچ‌گونه تفاوت معنی‌داری بین گروه SECW بدون استرس با گروه کنترل مشاهده نشد ($p < 0/05$) (تصویر شماره ۱).

تصویر شماره ۱: (A) گروه کنترل: سه جنین در مرحله بلاستوسیست (۱)، سه جنین در حال هچ (۲) و یک تخمک بارور نشده (۳) دیده می‌شود. تصویر (B): گروه SECW همراه با استرس: سه جنین در مرحله بلاستوسیست (۱)، یک جنین در حال هچ (۲)، یک جنین متوقف شده (۳) و یک تخمک بارور نشده (۴) دیده می‌شود. تصویر (C): گروه استرس: دو جنین در مرحله بلاستوسیست (۱) و سه تخمک (۲) بارور نشده دیده می‌شود (بزرگ نمایی $200\times$).

درصد جنین‌های مرحله بلاستوسیست

همان‌طور که در جدول شماره ۱ مشاهده می‌شود، درصد بلاستوسیست‌ها در گروه استرس کاهش معنی‌داری را در مقایسه با گروه کنترل و SECW نشان داد ($p < 0/05$). در حالی که در گروه استرس به همراه SECW درصد بلاستوسیست‌ها در مقایسه با گروه استرس افزایش معنی‌داری را نشان می‌دهد ($p < 0/05$) و هیچ‌گونه تفاوت معنی‌داری بین گروه SECW بدون استرس با گروه کنترل مشاهده نشد ($p < 0/05$).

درصد بلاستوسیست‌های هچ شده

در این مطالعه مشخص گردید که درصد

بلاستوسیست‌های هچ شده در گروه دریافت کننده استرس کاهش معنی‌داری را در مقایسه با گروه کنترل و SECW نشان داد ($p < 0/05$). در گروه استرس به همراه SECW درصد جنین‌های هچ شده افزایش یافته و اختلاف معنی‌داری را با گروه استرس نشان می‌دهد ($P < 0/05$) و هیچ‌گونه تفاوت معنی‌داری بین گروه SECW بدون استرس با گروه کنترل مشاهده نشد ($p < 0/05$).

تغییرات بیوشیمیایی MDA بافتی در بافت بیضه

نتایج بیوشیمیایی این مطالعه در جدول شماره ۲ نشان می‌دهد که استرس در سطح معنی‌داری ($p < 0/05$) باعث افزایش میزان MDA بافتی نسبت به سایر گروه‌ها گردید و تجویز SECW در گروه SECW همراه با استرس این افزایش را در سطح قابل ملاحظه‌ای ($p < 0/05$) نسبت به گروه استرس کاهش داد، در صورتی که این کاهش نسبت به گروه کنترل تغییرات معنی‌داری ($p < 0/05$) نشان نداد. قابل ذکر است که افزایش اندکی در MDA گروه SECW بدون استرس نسبت به گروه کنترل مشاهده شد که از لحاظ آماری معنی‌دار ($p < 0/05$) بوده است.

جدول شماره ۲: میانگین MDA بافت بیضه در گروه‌های مختلف

گروه‌ها	MDA (nmol/mg protein)
کنترل	$5/27 \pm 3/90^a$
SECW	$14/2 \pm 9/16$
استرس	$87/5 \pm 9/90$
SECW به همراه استرس	$23/03 \pm 6/19$

حروف لاتین غیر مشابه نشان دهنده اختلاف معنی‌دار ما بین گروه‌ها در هر ستون می‌باشد ($P < 0/05$). تمامی داده‌ها بر اساس Mean \pm SD بیان شده‌اند.

بحث

عوامل مختلفی در ناباروری مردان دخیل است که بیش‌تر عوامل مربوط به کیفیت اسپرم می‌باشد (۳۳، ۳۲). استرس یکی از عوامل تعیین‌کننده در ناباروری می‌باشد (۱۴-۱۲) که به دلیل اختلال اسپرماتوژنز تحت

تأثیر عوامل استرس زا ایجاد می شود (۱۵). مطالعات متعدد نشان می دهد که استرس ممکن است از طریق تأثیر بر غدد تناسلی موجب ناباروری شود (۳۴).

Tilbrook و همکارانش (۲۰۰۰) نشان دادند که استرس مزمن، تشریح گونا دو تروپیین ها را متوقف کرده، بنابراین تولید مثل را مهار می کند (۳۵). مشاهدات مطالعه حاضر نیز در راستای مطالعات قبل نشان داد که استرس بی حرکتی، میزان لقاح پذیری اسپرم ها را کاهش می دهد. استرس بی حرکتی باعث از دست رفتن سیالیت غشای اسپرماتوزوا می شود که سلامت غشاء اسپرم ها به منظور حفظ تحرک پذیری، امتزاج اسپرم و در نهایت باروری تخمک ضروری هستند (۶). RAI و همکارانش در سال ۲۰۰۴ نشان دادند که استرس بی حرکتی با ایجاد اختلال در اسپرماتوزن و پتانسیل آندوکروینی بیضه، توان باروری را کاهش می دهد (۳۶). دلیل سرکوب اسپرماتوزن ممکن است ناشی از القاء اختلال محور هیپوتالاموس-هیپوفیز به وسیله استرس بی حرکتی باشد که موجب کاهش سطوح تستوسترون در سرم می شود (۳۷). هورمون مذکور نقش فیزیولوژیک مهمی را در حفظ و تداوم روند اسپرماتوزن ایفا می کند و در ضمن سطوح پایین تستوسترون، در نهایت موجب کاهش شمار اسپرم می شود (۳۸). بنا به گفته Fahim و همکارانش (۲۰۰۸) استرس بی حرکتی با ایجاد اختلال در پتانسیل آنتی اکسیدانی بافت بیضه بروز استرس اکسیداتیو را باعث می شود (۳۹).

در مطالعه حاضر میزان MDA بافتی اندازه گیری شد. مشاهدات نشان دادند که استرس بی حرکتی در سطح وسیعی میزان MDA بافتی را افزایش داد. بنابراین، شرایط استرس زا با تولید مقادیر زیادی رادیکال آزاد باعث ایجاد عدم تعادل در سیستم اکسیدان و آنتی اکسیدان سلول ها و بافت ها می شود (۴۱،۴۰). انواع رادیکال های آزاد اکسیژن که در اثر القاء استرس ایجاد می شود: شامل آنیون سوپر اکسید (O_2^-)، رادیکال هیدروکسیل (OH) و مشتقات غیر رادیکالی از اکسیژن مانند پر اکسید هیدروژن بوده که به شدت ناپایدارند و به طور

سریع و غیر تخصصی با مولکول های زیستی واکنش نشان داده و منجر به ایجاد توسعه انواع آسیب های سلولی از جمله پراکسیداسیون غشاء پلاسمایی، اکسیداسیون اسید آمینه، نکروتیک آپوپتوزیس و نکروزیس می شوند که خود در نهایت منجر به کاهش قابلیت زنده ماندن و تکوین جنین های آزمایشگاهی می گردد (۴۲،۴۳). شواهد فراوانی بر نقش جدی استرس اکسیداتیو در ناباروری مردان دلالت دارند. مطالعات، سطح بالای رادیکال های آزاد را در ۴۰-۲۵ درصد مردان نابارور گزارش داده اند (۴۴). اما برخلاف یافته های مربوط در گروه استرس، در گروه SECW همراه با استرس، میزان MDA بافتی در سطح معنی داری کاهش یافته بود. با در نظر گرفتن موارد اشاره شده در بالا می توان این گونه نتیجه گیری کرد که تجویز SECW همراه با استرس در حقیقت با افزایش توان آنتی اکسیدانی بافت بیضه، میزان پراکسیداسیون لیپیدی را کاهش داده است. بدین ترتیب با حفظ سیالیت غشاء در اسپرم ها قادر بوده است تا میزان لقاح پذیری اسپرم ها را بالا ببرد.

در نهایت رادیکال های آزاد شده در اثر استرس، از دلایل مهم پایین بودن درصد تولید جنین در شرایط آزمایشگاهی بیان شده است و تصور می شود که رادیکال های آزاد اکسیژن در توقف تقسیم میوزی تخمک (۴۵) و توقف جنینی و مرگ سلولی دخالت دارند (۴۶). هم چنین توقف تکوین جنین های دو سلولی در جنین موش همراه با افزایش پراکسیداسیون لیپیدها مشاهده می گردد (۴۷). در مطالعه حاضر نشان داده شد که همزمان با افزایش پراکسیداسیون لیپیدی (که با بالا بودن MDA نشان داده شد)، درصد جنین های دو سلولی، بلاستوسیت ها و جنین های هیچ شده در گروه استرس در مقایسه با گروه SECW همراه با استرس کاهش یافته بود. در همین راستا، مشخص شده است که تجویز آنتی اکسیدان ها نه تنها می توانند باعث بهبود پارامترهای کیفی و کمی اسپرم شود، بلکه می تواند به طور چشم گیری مانع آسیب DNA اسپرم ها گردد (۴۸). اثرات

تخریبی رادیکال‌های آزاد توسط سیستم آنتی‌اکسیدان درون سلولی مانند گلوکوتاتیون، اسید آسکوربیک و آنزیم‌هایی مانند سوپر اکسید دیسموتاز، کاتالاز و گلوکوتاتیون پراکسیداز کنترل و یا مهار می‌گردد (۴۹). بررسی‌های آزمایشگاهی صورت گرفته، نقش آنتی‌اکسیدان‌ها را در کاهش تولید ROS توسط اسپرم و بهبود توانایی تکامل جنین مورد تأیید قرار داده‌اند (۵۰، ۵۱). هم‌چنین در مطالعات قبلی انجام شده مشخص گردید که افزودنی‌های غذایی با خاصیت آنتی‌اکسیدانی، موجب افزایش کیفیت اسپرم و بهبود نتایج IVF می‌شود (۵۲) و تکوین بلاستوسیست را در جنین موش بهبود می‌بخشد (۵۳). بررسی‌های انجام شده نشان داد که دیواره مخمر ساکارومایسس سرویزیه از چهار ماکرومولکول عمده شامل مانو پروتئین، بتا (۱-۳) گلوکان، بتا (۱-۶) گلوکان و کیتین ساخته شده است (۱۹). گلوکان موجود در دیواره مخمر یکی از مهم‌ترین و قوی‌ترین آنتی‌اکسیدان‌های کاربردی می‌باشد (۵۴). در کنار این موضوع، این نکته به خوبی شناخته شده است که در ساختار مخمر ساکارومایسس سرویزیه، تعداد زیادی آنتی‌اکسیدان موجود است که عبارتند از تیوردوکسین، اسکورباتیک، اریتر و اسکوربات و از همه مهم‌تر گلوکوتاتیون که به‌عنوان یک آنتی‌اکسیدان قوی اثر حفاظتی ساکارومایسس سرویزیه را در برابر آسیب‌های حاصل از استرس اکسیداتیو افزایش می‌دهد (۵۷-۵۵).

نتایج حاصل از مطالعات Miezeliene و همکاران (۲۰۱۱) موفقیت آمیز بودن تغذیه با مخمر غنی شده با سلنیوم را نشان داد، به طوری که علاوه بر افزایش ایمنی و قدرت آنتی‌اکسیدانی موجود، میزان باروری و ضریب رشد را در جوجه‌های گوشتی یا مرغ‌ها افزایش می‌دهد (۵۸). با در نظر گرفتن این که دیواره مخمر ساکارومایسس سرویزیه و سلنیوم، آنتی‌اکسیدانی بسیار قوی هستند، وجود آن‌ها برای عملکرد طبیعی بیضه و انجام فرآیند اسپرماتوزنز ضروری است (۵۹، ۶۰). در این

مطالعه دیواره مخمر ساکارومایسس سرویزیه با سلنیوم ادغام و غنی شد. در حقیقت سلنیوم به‌عنوان کوفاکتور آنزیم‌های آنتی‌اکسیدانی مانند آنزیم گلوکوتاتیون پراکسیداز (GSH-PX)، رادیکال‌های آزاد اکسیژن را کاهش می‌دهد و لذا انتظار می‌رود که در افزایش باروری مؤثر باشد (۲۱).

Kucuk و Sahin (۲۰۰۳)، به این نتیجه رسیدند که به دلیل اثرات ضد تنش سلنیوم، نیازمندی به آن در طول استرس افزایش می‌یابد (۶۱). در این راستا مشاهدات باروری آزمایشگاهی و بیوشیمیایی مطالعه حاضر نشان داد که تجویز SECW به همراه استرس باعث شد تا هم میزان پراکسیداسیون لیپیدی کاهش یابد و هم این که میزان لقاح و متعاقب آن میزان رشد جنینی افزایش یابد. بنابراین می‌توان این گونه برداشت کرد که تجویز آنتی‌اکسیدان‌ها به همراه استرس در سطح قابل ملاحظه‌ای بهبود بخش می‌باشد. این در حالی است که تجویز SECW بدون استرس، اندکی میزان MDA بافتی را افزایش داد ولی در میزان باروری و رشد جنین مؤثر نبود. با در نظر گرفتن این نکته که میزان اندک استرس اکسیداتیو (در سطح قابل تنظیم برای بافت بیضه در شرایط فیزیولوژیک) برای بهبود روند رشد و تکامل اسپرمی مفید است، تجویز آنتی‌اکسیدان‌های بالفعل مؤثر به فرد فیزیولوژیک می‌تواند اندکی استرس اکسیداتیو را با کاهش دادن فرایندهای فیزیولوژیک متابولیکی، افزایش دهد (۶۲). لذا در نهایت، می‌توان نتیجه‌گیری کرد که تجویز آنتی‌اکسیدان SECW به همراه استرس، مطلوب‌تر از مصرف آن به تنهایی در شرایط فیزیولوژیک می‌باشد و تجویز آنتی‌اکسیدان بیش از حد نیاز بدن با آسیب رساندن به بافت بیضه و کاهش فرآیندهای فیزیولوژیک متابولیکی موجب افزایش میزان استرس اکسیداتیو می‌گردد.

در نهایت، با جمع‌بندی یافته‌های مطالعه حاضر می‌توان چنین نتیجه گرفت که استرس بی‌حرکتی مزمن با القاء آسیب در سطح اسپرماتوزنز و از طریق بر هم

دارا بودن ترکیبات آنتی‌اکسیدانی و در نتیجه قابلیت مهار رادیکال‌های آزاد اکسیژن، اختلال ایجاد شده در اسپرماتوژنز تحت تاثیر استرس را بهبود بخشید و در نتیجه توان باروری را افزایش داد.

زدن تعادل اکسیداسیون-احیاء، موجب بروز استرس اکسیداتیو می‌گردد. در نهایت بدین ترتیب، آسیب‌های وارده به بافت بیضه و سلول‌های رده اسپرماتوژنز را افزایش داده و میزان باروری، لقاح و تولید جنین را کاهش می‌دهد. این در حالی است که SECW به سبب

References

1. Kulkarni MP, Juvekar AR. Attenuation of acute and chronic restraint stress induced perturbations in experimental animals by *Nelumbo nucifera* Gaertn. *Indian J Pharm Sci* 2008; 70(3): 327-332.
2. Pacak K, Palkovits M, Yadid G, Kvetnansky R, Kopin IJ, Goldstein D. Heterogeneous neurochemical responses to different stressors: A test of Selye's doctrine of nonspecificity. *Am J Physiol* 1998; 275(4 Pt 2): 1247-1255.
3. Sahin E, Gumuslu S. Stress-dependent induction of protein oxidation, lipid peroxidation and anti-oxidants in peripheral tissues of rats: Comparison of three stress models (immobilization, cold and immobilization-cold). *Clin Exp Pharmacol Physiol* 2007; 34(5-6): 425-431.
4. Turakulov IaKh, Burikhanov RB. Role of norepinephrine in the regulation of thyroid gland functional activity in rabbits. *Probl Endokrinol (Mosk)* 1993; 39(4): 45-48.
5. Aguilera G, Kiss A, Sunar-Akbasak B. Hyperreninemic hypoaldosteronism after chronic stress in the rat. *J Clin Invest* 1995; 96(3): 1512-1519.
6. Choudhary R, Chawala VK, Soni ND, Kumar J, Vyas RK. Oxidative stress and role of antioxidants in male infertility. *Pak J Physiol* 2010; 6(2): 54-59.
7. Droge W. Free radicals in the physiological control of cell function. *Physiol Rev* 2002; 82(1): 47-95.
8. Sharma KK, Mediratta PK, Reeta KH, Mahajan P. Effect of L-arginine on restraint stress induced modulation of immune responses in rats and mice. *Pharmacol Res* 2004; 49(5): 455-460.
9. Kurihara H, Fukami H, Asami S, Toyoda Y, Nakai M, Shibata H, et al. Effects of oolong tea on plasma antioxidative capacity in mice loaded with restraint stress assessed using the oxygen radical absorbance capacity (ORAC) assay. *Biol Pharm Bull* 2004; 27(7): 1093-1098.
10. Shukla KK, Mahdi AA, Ahmad MK, Jaiswar SP, Shankwar SN, Tiwari SC. *Mucuna pruriens* Reduces Stress and Improves the Quality of Semen in Infertile Men. *Evid Based Complement Alternat Med* 2010; 7(1): 137-144.
11. Ali E. Al-Sanafi, Safaa.A. Mohssin, Senan M. Abdulla. Effect of Royal Jelly on male Infertility. *TQMJ* 2007; 1(1): 1-12.
12. Kumar S, Kumari A, Murarka S. Lifestyle factors in deteriorating male reproductive health. *Indian J Exp Biol* 2009; 47(8): 615-624.
13. Sharpe RM. Lifestyle and environmental contribution to male infertility. *Br Med Bull* 2000; 56(3): 630-642.
14. Cordelli E, Fresegna AM, Leter G, Eleuteri P, Spano M, Villani P. Evaluation of DNA damage in different stages of mouse spermatogenesis after testicular X irradiation. *Radiat Res* 2003; 160(4): 443-451.

15. Mingoti GZ, Pereira RN, Monteiro CM. Fertility of male adult rats submitted to forced swimming stress. *Braz J Med Biol Res* 2003; 36(5): 677-681.
16. Rai J, Pandey SN, Srivastava RK. Effect of immobilization stress on spermatogenesis of Albino rats. *J Anat Soc India* 2003; 52(1): 55-57.
17. Potemina TE. Impairment of spermatogenesis in male rats during stress. *Bull Exp Biol* 2008; 145(6): 700-702.
18. Irianto A, Austine B. Probiotics in aquaculture. *Journal of Fish Disease* 2002; 25(11): 633-642.
19. Klis FM, Boorsma A, De Groot PW. Cell wall construction in *Saccharomyces cerevisiae*. *Yeast* 2006; 23(3): 185-202.
20. Klis FM, Mol P, Helingwerf K, Brul S. Dynamics of cell wall structure in *Saccharomyces cerevisiae*. *FEMS Microbiol Rev* 2002; 26(3): 239-256.
21. Shamberger RJ. Biological interactions of selenium with other substances (chapter 5). In: *Biochemistry of selenium*. Shamberger RJ, (ed). New York: Plenum Press; 1983. p. 125-166.
22. Behne D, Weiler H, Kyriakopoulos A. Effects of selenium deficiency on testicular morphology and function in rats. *J Reprod Fertil* 1996; 106(2): 291-297.
23. Hanan A, Saleh A. Effects of selenium supplementation on the structure of the testis of adult albino rat subjected to experimentally-induced chronic renal failure histological and biochemical study. *The Egyptian Journal of Histology* 2007; 30(2): 383-396.
24. Mohammadi Sh, Movahedin M, Mowla SJ. Antioxidant Effects of Selenium on Sperm Parameters and Testicular Structure in Young and Aged Mice. *JRI* 2008; 9(3): 229-237.
25. Olson GE, Winfrey VP, Hill KE, Burk RF. Sequential development of flagellar defects in spermatids and epididymal spermatozoa of selenium-deficient rats. *Reproduction* 2004; 127(3): 335-342.
26. Suhajda A, Hegoczki J, Janzs óB, Pais I, Vereczkey G. Preparation of selenium yeasts I. Preparation of selenium-enriched *Saccharomyces cerevisiae*. *J Trace Elem Med Biol* 2000; 14(1): 43-47.
27. Mozafar A, Keshavarz M, Zareian P, Johary H, Kargarjahromi H, Hoseini S. The Effect of Immobilization Stress on the HPG axis (hypothalamic-pituitary-gonad) hormones and the number of spermatogonia. *JFUMS* 2013; 3(3): 280-284 (Persian).
28. Yin H, Fan G, Gu Zh. Optimization of culture parameters of selenium-enriched yeast (*Saccharomyces cerevisiae*) by response surface methodology (RSM). *LWT-Food Science and Technology* 2010; 43(4): 666-669.
29. Dadrass M, Nejati V, Tukmechi A, Hobbenaghi R. The Protective Effect of Cell Wall and Cytoplasmic Fraction of Selenium Enriched Yeast on 1, 2-Dimethylhydrazine-induced Damage in Liver. *Res Mol Med* 2014; 2(1): 39-45.
30. Niehaus WG Jr, Samuelsson B. Formation of malonaldehyde from phospholipid arachidonate during microsomal lipid peroxidation. *Eur J Biochem* 1968; 6(1): 126-130.
31. Lowry OH, Rosebrough NJ, Farr AL, Randall RJ. Protein measurement with the Folin phenol reagent. *J Biol Chem* 1951; 193(1): 265-275.
32. Kidd SA, Eskenazi B, Wyrobek AJ. Effect of male age on semen quality and Fertility: A

- review of the literature. *Fertil Steril* 2001; 75(2): 237-248.
33. Gharagozloo P, Aitken RJ. The role of sperm oxidative stress in male infertility and the significance of oral antioxidant therapy. *Hum Reprod* 2011; 26(7): 1628-1640.
 34. Rai D, Bhatia G, Palit G, Pal R, Singh S, Singh HK. Adaptogenic effect of *Bacopa monniera* (Brahmi). *Pharmacol Biochem Behav* 2003; 75(4): 823-830.
 35. Tilbrook AJ, Turner AI, Clarke IJ. Effects of stress on reproduction in non-rodent mammals: the role of glucocorticoids and sex differences. *Rev Reprod* 2000; 5(2): 105-113.
 36. Rai J, Pandey SN, Srivastava RK. Testosterone hormone level in albino rats following restraint stress of long duration. *Journal of the Anatomical Society of India* 2004; 53(1): 17-19.
 37. Khandve B, Gujar V, Bokariya P, Tarnekar A, Shende M. Deranged Spermatogenesis of Adult Swiss Albino Mice as Effect of Immobilisation Stress -Histological Study. *Iosr Journal of Pharmacy* 2013; 3(2): 7-10.
 38. Zhang Q, Bai Q, Yuan Y, Liu P, Qiao J. Assessment of seminal estradiol and testosterone levels as predictors of human spermatogenesis. *J Androl* 2010; 31(2): 215-220.
 39. Atif F, Yousuf S, Agrawal SK. Restraint stress-induced oxidative damage and its amelioration with selenium. *Eur J Pharmacol* 2008; 600(1-3): 59-63.
 40. Shariatzadeh MA, Keikha L. Evaluation of the Protective Effect of *Nigella Sativa* Oil on Testicular Tissue and Sperm Parameters in Adult NMRI Mice with Para-nonylphenol. *J Shahid Sadoughi Univ Med Sci* 2015; 23(2): 1927-1944 (Persian).
 41. Sikka SC. Relative impact of oxidative stress on male reproductive function. *Curr Med Chem* 2001; 8(7): 851-862.
 42. Chaudiere J, Ferrari-Lliou R. Intracellular antioxidant: from chemical to biochemical mechanism. *Food Chem Toxicol* 1999; 37(9-10): 949-962.
 43. Szeto HH. Cell-permeable, Mitochondrial-targeted, Peptide Antioxidants. *AAPS J* 2006; 8(2): 277-283.
 44. Nakamura K, Sheps S, Arck PC. Stress and reproductive failure: past notions, present insights and future directions. *J Assist Reprod Genet* 2008; 25(2-3): 47-62.
 45. Hashimoto S, Minami N, Yamada M, Imai H. Excessive concentration of glucose during in vitro maturation impairs the development competence of bovine oocyte after in vitro fertilization: Relevance to intracellular reactive oxygen species and glutathione contents. *Mol Reprod Dev* 2000; 56(4): 520-526.
 46. Nasr-Esfahani M, Aitken RJ, Johnson MH. The effect of iron and iron chelators on the in-vitro block to development of the mouse preimplantation embryo: BAT6 a new medium for improved culture of mouse embryos in vitro. *Hum Reprod* 1990; 5(8): 997-1003.
 47. Zarghami N, Rahbani M, Noroozadeh J, Deldar Y, Noori M, Ghafari M. Oxidative DNA damage in sperm samples of infertile men. *Journal reproduction & infertility* 2002; 11: 56-74 (Persian).
 48. Guérin P, El Mouatassim S, Ménézo Y. Oxidative stress and protection against reactive oxygen species in the pre-implantation embryo and its surroundings. *Hum Reprod Update* 2001; 7(2): 175-189.
 49. Tatemoto H, Ootaki K, Shigeta K, Muto N. Enhancement of developmental competence after in vitro fertilization of porcine oocytes by treatment with ascorbic acid 2-O-

- alphagluco-side during in vitro maturation. Biol Reprod 2001; 65(6): 1800-1806.
50. Esfandiari N, Falcone T, Agarwal A, Attaran M, Nelson DR, Sharma RK. Protein supplementation and the incidence of apoptosis and oxidative stress in mouse embryos. Obstet Gynecol 2005; 105(3): 653-660.
 51. Wirleitner B, Vanderzwalmen P, Stecher A, Spitzer D, Schuff M, Schwerda D, et al. Dietary supplementation of antioxidants improves semen quality of IVF patients in terms of motility, sperm count, and nuclear vacuolization. Int J Vitam Nutr Res 2012; 82(6): 391-398.
 52. Wang X, Falcone T, Attaran M, Goldberg JM, Agarwal A, Sharma RK. Vitamin C and vitamin E supplementation reduce oxidative stress-induced embryo toxicity and improve the blastocyst development rate. Fertil Steril 2002; 78(6): 1272-1277.
 53. Kofuji K, Aoki A, Tsubaki K, Konishi M, Isobe T, Murata Y. Antioxidant activity of β -Glucan. ISRN Pharm 2012; 2012: 125864.
 54. Hassan HMM. Antioxidant and Immunostimulating Activities of yeast (*Sacharomyces cerevisiae*) Autolysates. World Applied Sciences Journal 2011; 15(8): 1110-1119.
 55. Caeme- Harel O, Storz G. Roles of the glutathione-and thioredoxin-dependent reduction systems in the *Escherichia coli* and *Saccharomyces cerevisiae* responses to oxidative stress. Annu Rev Microbiol 2000; 54: 439-461.
 56. Spickett CM, Smirnoff N, Pitt AR. The biosynthesis of erthroascorbate in *saccharomyces cerevisiae* and its role as an antioxidant. Free Radic Biol Med 2000; 28(2): 183-192.
 57. Miezeleiene A, Alencikiene G, Gruzauskas R, Barstys T. The effect of dietary selenium supplementation on meat quality of broiler chickens. BASE 2011; 15(S1): 61-69.
 58. Chavarro JE, Toth TL, Wright DL, Meeker JD, Hauser R. Body mass index in relation to semen quality, sperm DNA integrity, and serum reproductive hormone levels among men attending an infertility clinic. Fertil Steril 2010; 93(7): 2222-2231.
 59. Kehr S, Malinouski M, Finney L, Vogt S, Labunskyy VM, Kasaikina MV, et al. X-ray fluorescence microscopy reveals the role of selenium in spermatogenesis. J Mol Biol 2009; 389 (5): 808-818.
 60. Sahin K, Kucuk O. Heat stress and dietary vitamin supplementation of poultry diets. Nutrition Abstracts Reviews Series B: Livestock Feeds and Feeding 2003; 73(7): 41-50.
 61. Kothari S, Thompson A, Agarwal A, du plessis SS. Free radicals: Their beneficial and detrimental effects on sperm functions. Indian J Exp Biol 2010; 48(5): 425-435.